

معرفی و نقد نشریه سندنامه

امین محمدی

چکیده:

اطلاع‌رسانی و انتشار اسناد تاریخی از وظایف مهم سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران است و همه پژوهشگران انتظار دارند این سازمان به‌عنوان بزرگ‌ترین و مهم‌ترین آرشیو کشور، در بخش اطلاع‌رسانی و دسترسی اسناد بسیار فعال و مثمر باشد. در این راستا، معاونت اسناد سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران از اسفند ۱۳۹۹ اقدام به انتشار نشریه‌ای با عنوان «سندنامه» کرده است. این نشریه تاکنون در ۱۹ شماره، به مناسبت‌های مختلف، اسناد تاریخی منتشر نشده موجود در آرشیو ملی ایران را منتشر کرده است. در مقاله پیش‌رو تلاش خواهیم کرد با بررسی شمارگان منتشر شده سندنامه، نقاط قوت و ضعف این نشریه را مورد نقد و بررسی قرار دهیم.

کلیدواژه‌ها

نقد، اسناد تاریخی، سندنامه، آرشیو ملی ایران

آرشیو ملی، سال هفتم، شماره اول، بهار ۱۴۰۰، شماره پیاپی ۲۵:

صص: ۱۴۶-۱۵۳

معرفی و نقد بر نشریهٔ سندنامه

امین محمدی^۱

مقدمه

سندنامه، نشریه‌ای است که سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران در راستای اجرای یکی از وظایف خود یعنی انتشار و اطلاع‌رسانی اسناد از سال ۱۳۹۹ منتشر کرد. اهمیت این نشریه در این است که اسنادی را به مناسبت‌های مختلف منتشر می‌کند که تاکنون منتشر نشده‌اند. سخن گفتن دربارهٔ اهداف، برنامه‌ها و رویکرد این نشریه دشوار است، چرا که نه در خود نشریه و نه در سایت آن هیچ اشاره‌ای به این موارد نشده است و تنها با بررسی شمارگان منتشرشده آن می‌توان به رویکرد کلی این نشریه پی برد. از تاریخ آغاز به کار این نشریه یعنی اسفند ۱۳۹۹ تا کنون ۱۹ شماره از سندنامه منتشرشده است.

گردآوری شمارگان منتشرشده سندنامه به دلایلی که در ادامه به آن می‌پردازیم به سختی صورت گرفت. از آنجایی که این نشریه الکترونیکی است و به صورت فیزیکی چاپ نمی‌شود انتظار می‌رود سایت بسیار منظم و به‌روزی داشته باشد، اما با مراجعه به سایت این نشریه، مخاطب با وضعیتی عجیب روبه‌رو می‌شود! هیچ‌یک از آیت‌های موجود در سایت‌های معتبر در سایت این نشریه رعایت نشده است. بهتر بود مسئولان نشریه دست کم در سایت آن توضیحاتی دربارهٔ اهداف و برنامهٔ این نشریه ارائه می‌دادند تا مخاطب بداند که با چه محتوایی سروکار خواهد داشت. از همه مهم‌تر، تنها ۳ شماره از این نشریه در سایت آن بارگذاری شده و قابل دسترس است. درحالی‌که همانطور که گفته شد تاکنون ۱۹ شماره از آن منتشر شده است! سایر شماره‌ها را می‌توان به صورت پراکنده در سایت خبری «انتخاب»^۲ و سایت «تاریخ ایرانی»^۳ دانلود کرد.

۱. کارشناس پژوهشی پژوهشکدهٔ اسناد سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران.

Amin.Mohammadi64@ut.ac.ir

2. <https://www.entekhab.ir/>

3. <http://tarikhirani.ir/fa>

نکته قابل توجه دیگر در دسترسی به نشریه، حجم بالای فایل‌های آن است که باعث می‌شود مخاطب وقت و هزینه زیادی صرف به‌دست‌آوردن آن‌ها کند. این مشکل می‌تواند با کاهش حجم فایل نشریه رفع شود.

در ادامه، ۱۹ شماره این نشریه بررسی و شرحی از نقاط قوت و ضعف آن ارائه می‌شود.

لوگوی سندنامه

سندنامه مجله نیست!

اولین نکته‌ای مهم درباره سندنامه این است که این نشریه در زمره مجلات قرار ندارد. با وجود این که سندنامه در بخش مجلات سایت سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران قرار گرفته، به دلیل نداشتن مجوز، صاحب امتیاز، مدیرمسئول، سردبیر، دبیر اجرایی، هیئت تحریریه و شاپا نمی‌توان آن را در شمار مجلات به حساب آورد. در این مقاله عنوان کلی «نشریه» به معنای «ورقه یا مجموعه‌ای از اوراق که بر روی آن چیزی نوشته، چاپ و منتشر کنند» برای سندنامه انتخاب شده است.

عنوان نشریه

انتخاب عنوان برای نشریه اهمیت بسیار زیادی دارد و میزان اقبال مخاطبان به نشریه تا حدود زیادی بسته به این انتخاب است. پس باید با تحقیق و بررسی دقیق نام نشریه را انتخاب کرد. اولین نقدی که به سندنامه می‌توان گرفت نقد به عنوان آن است. هر چند سندنامه عنوانی بجا و

مناسب برای نشریه‌ای است که قصد دارد محتوایی با محوریت اسناد تاریخی منتشر کند، با این حال یک جست‌وجوی ساده نشان می‌دهد که این عنوان پیش‌تر از سوی مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی برای یکی از نشریات الکترونیکی این مؤسسه به کار رفته که اتفاقاً وظیفه آن نشریه نیز، انتشار اسناد به مناسبت‌های مختلف است.^۱ تاکنون ۳۴ شماره از نشریه سندنامه مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی منتشر شده است. هر چند این دو نشریه از نظر کیفیت قابل مقایسه نیستند، اما باید پذیرفت که انتخاب عنوان تکراری برای یک نشریه که قرار است سال‌ها به انتشار اسناد تاریخی بپردازد یک نقطه ضعف اساسی به شمار می‌رود.

لوگوی نشریه سندنامه مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی

دسترسی به نشریه

همانطور که گفته شد، دسترسی به سندنامه بسیار دشوار است. در سایت اصلی سازمان اسناد و کتابخانه ملی، در قسمت «انتشارات» باید گزینه «مجلات تخصصی» را انتخاب کرد.^۲ در این قسمت، سندنامه را می‌توان به‌عنوان یکی از مجلات داخلی مشاهده کرد. تنها شماره ۱ تا ۳ این نشریه در سایت بارگذاری شده است و برای دسترسی به سایر شماره‌ها باید به سایت‌های دیگری که پیش‌تر به آن‌ها اشاره شد، مراجعه کرد. دسترسی دشوار به نشریه، ضعف بزرگی است که انتظار می‌رود مسئولان مربوطه هر چه زودتر در جهت رفع آن بکوشند. بهتر است این نشریه دست‌کم در پایگاه‌های معتبر مقالات مثل نورمگز و مگیران یا سایت‌های معتبری منتشر شود تا مخاطبان بیشتری به آن دسترسی داشته باشند. چراکه از آنجایی که اسناد منتشر شده در این نشریه مناسبتی و معتبر هستند، مخاطبان عام و پژوهشگران تاریخ استفاده شایانی از آن‌ها خواهند کرد.

ماهنامه یا گاهنامه؟

ماهنامه تعریف مشخصی دارد: «نشریه‌ای که یک بار در ماه منتشر می‌شود». اما آیا سندنامه، ماهنامه است؟ جواب منفی است. بررسی شماره‌ها این نشریه نشان می‌دهد که برخی ماه‌ها، بیش از چند شماره از این نشریه منتشر شده است. شماره اول این نشریه هرچند بدون تاریخ انتشار است، اما با توجه به موضوع و مناسبت آن (ملی‌شدن صنعت نفت ایران) می‌توان حدس زد که در اسفند ۱۳۹۹ منتشر شده است. شماره دوم نشریه در فروردین ۱۴۰۰ منتشر شده و ماه‌های

1. <https://ir-psri.com/sanad-name/>

2. <https://www.nlai.ir/doc-letter>

اردیبهشت تا مهر، در هر ماه ۲ تا ۴ شماره از این نشریه منتشر شده است. از آنجایی که از اهداف و برنامه‌های نشریه اطلاعی نداریم، سخن گفتن از دلایل بی‌نظمی انتشار نشریه دشوار است. به نظر می‌رسد اگر مسئولان این نشریه برنامه بلندمدتی برای انتشار سندنامه داشتند، هر ماه بر اساس یک مناسبت دست به انتشار اسناد می‌زدند و اگر در یک ماه چند مناسبت وجود داشت آن‌ها را برای انتشار در سال‌های آتی در نظر می‌گرفتند. برای مثال، در ماه خرداد ۱۴۰۰ سندنامه ۳ مرتبه منتشر شده است:

شماره ۱۵- اسرار «گاو»: اسناد ساخت و اکران فیلم داریوش مهرجویی
 شماره ۱۶- ایران در اشغال: اسنادی از اشغال ایران در شهریور ۱۳۳۰ توسط متفقین
 شماره ۱۷- خسارت متفقین به ایران: اسناد دوره اشغال ایران در جنگ دوم جهانی

این نکته مثبت سندنامه را که اسناد را به مناسبت‌های مختلف منتشر می‌کند نباید نادیده گرفت. با این حال بهتر بود با یک برنامه بلندمدت، هر ماه، تنها به یک مناسبت منتشر می‌شد و مناسبت‌های دیگر آن ماه را برای شماره‌های سال‌های آتی در نظر می‌گرفت.

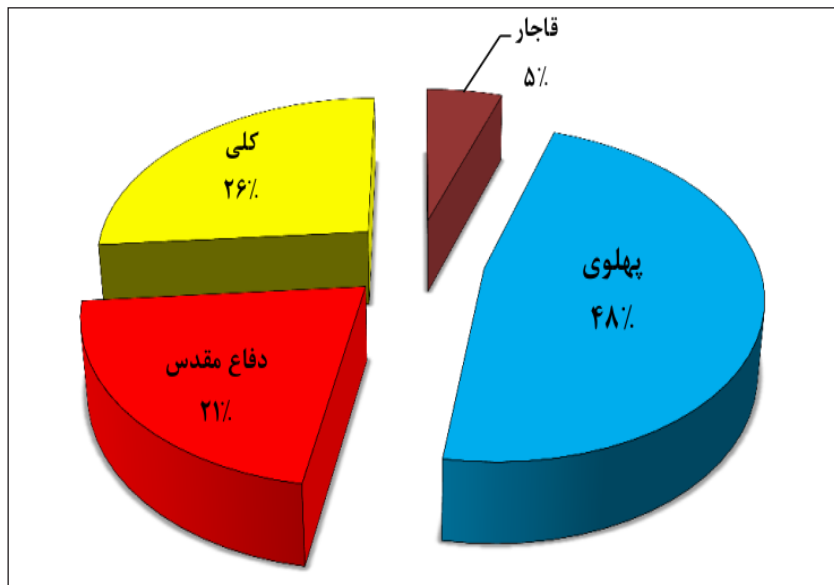
اردیبهشت	خرداد	تیر	مرداد	شهریور	مهر
۱۴۰۰	۱۴۰۰	۱۴۰۰	۱۴۰۰	۱۴۰۰	۱۴۰۰
۴ بار	۳ بار	۳ بار	۲ بار	۲ بار	۲ بار

آمار انتشار سندنامه از اردیبهشت تا مهر ۱۴۰۰

دوره تاریخی

بررسی اسناد منتشرشده توسط سندنامه نشان می‌دهد که این نشریه اقبال بیشتری به انتشار اسناد دوره پهلوی داشته‌است. در حالی که شمار بسیاری از اسناد آرشیو ملی ایران مربوط به دوره قاجار است از این دوره تنها یک‌بار به صورت مشخص آن هم به مناسبت سالروز مشروطه اسنادی منتشر شده است. بهتر آن است که متولیان این نشریه شمارگان بیشتری از سندنامه را به انتشار اسناد دوره قاجار و ماقبل آن اختصاص دهند. در تصویر زیر فراوانی انتشار اسناد بر اساس دوره‌های تاریخی نشان داده شده‌است. بخش «کلی» به شمارگانی از سندنامه اختصاص دارد که هر دو دوره قاجار و پهلوی را پوشش داده‌است.

اسناد منتشرشده بر اساس دوره تاریخی

مقدمه سندنامه

از ۱۹ شماره سندنامه تنها در شماره ۲ و ۵ این نشریه مقدمه با نویسنده مشخص نوشته شده است. مقدمه شماره ۲ توسط «فرهاد درویشی» با عنوان «اسناد تجاوز عراق پیش از آغاز جنگ» و مقدمه شماره ۵ توسط «خسرو طالبزاده» معاون اسناد کتابخانه ملی با عنوان «سند به مثابه سند آینده» نوشته شده است؛ جا دارد اضافه شود که هر دوی این مقدمه‌ها از مقدمه سایر شماره‌های سندنامه مفصل‌تر و باکیفیت‌تر نوشته شده‌اند. بر این اساس می‌توان نتیجه گرفت زمانی که مقدمه با نویسنده مشخص نوشته شود، کیفیت بهتری خواهد داشت؛ چراکه نویسنده در قبال نوشته‌اش مسئول است و تلاش خواهد کرد آن را به بهترین کیفیت قلمی کند. بهتر بود مسئولان این نشریه در هر شماره اسناد مورد نظرشان را به متخصص آن موضوع واگذار می‌کردند تا مسئولیت تدوین و نگارش مقدمه را برعهده بگیرد. بی‌شک این کار به بهبود کیفیت سندنامه می‌انجامد. شایان ذکر است که در سازمان اسناد و کتابخانه ملی، پژوهشگران بسیاری در حوزه‌های مختلف تاریخ فعالیت دارند و می‌توانند این وظیفه مهم را به خوبی به انجام برسانند.

معرفی اسناد

از نظر معرفی اسناد، سندنامه عملکرد ضعیفی دارد. تنها در چند شماره از این نشریه، شناسه اسناد مشخص است و در غالب شماره‌ها به موجودبودن سند در آرشیو ملی اکتفا شده است. بدون شناسه

سند، امکان دسترسی به سند ممکن نیست و اشخاصی که بخواهند از این اسناد در پژوهش‌های خود استفاده کنند ناگزیر باید به سندنامه ارجاع دهند. به طور کلی اسناد منتشرشده پرونده‌ای هستند و بهتر بود در هر مقدمه شناسه سند، تاریخ سند، تعداد صفحات یا اصل و رونوشت‌بودن آن‌ها مشخصاً ذکر می‌شد. این اطلاعات هرچند کوتاه اما برای مخاطبان بسیار حائز اهمیت خواهد بود. از سوی دیگر، بهتر بود برای هر سند یک شماره و عنوان نوشته می‌شد و پیش یا پس از مقدمه فهرست اسناد درج می‌شد. اسناد فقط در شماره‌های ۹، ۱۶ و ۱۹ سندنامه عنوان دارند، درحالی که این رویه می‌توانست در همه شماره‌ها رعایت شود.

سخن آخر

انتشار سندنامه، بی‌شک امر مبارکی است و نکات انتقادی که در این مقاله مطرح شد از ارزش‌های آن کم نمی‌کند. ضعف در انتشار و اطلاع‌رسانی، بی‌نظمی در انتشار به صورت ماهنامه، بی‌توجهی به همه ادوار تاریخی و عدم اتکا به پژوهشگران متخصص از نقاط ضعف اصلی سندنامه هستند. به نظر می‌رسد که توجه به حل این نقاط ضعف می‌تواند بر ارزش‌های سندنامه بیفزاید و نقش این نشریه را در آشنایی عامه مردم و نیز پژوهشگران با تاریخ و اسناد تاریخی پررنگ‌تر کند.

نوزده شماره منتشرشده سندنامه:

- شماره ۱- اسناد مذاکرات نفتی: متن کامل سه گزارش دکتر مصدق درباره مذاکره با انگلیس و آمریکا
- شماره ۲- اسناد تجاوز عراق پیش از آغاز جنگ: نامه‌های منتشرنشده درباره حملات ارتش رژیم بعث عراق به مناطق مرزی ایران
- شماره ۳- سعدی به روایت جمال‌زاده: دست‌نوشته‌های پدر داستان‌نویسی کوتاه ایران درباره شیخ اجل
- شماره ۴- واکسیناسیون در ایران: اسناد آبله‌کوبی ایرانیان در آغاز قرن چهاردهم
- شماره ۵- نیم قرن با آرشیو ملی: اسناد تدوین و تصویب و تأسیس سازمان اسناد ملی ایران
- شماره ۶- رادیو در ایران: اسناد راه‌اندازی و تأسیس رادیو
- شماره ۷- آزادی خرمشهر: آلبوم تصویری؛ از عملیات بیت‌المقدس تا فتح خونین شهر
- شماره ۸- اعلامیه‌های امام خمینی: مرور اعلامیه‌های مهم امام (ره) در دوران مبارزه
- شماره ۹- چهل سال پس از چمران: آلبوم تصویری از شهید دکتر مصطفی چمران
- شماره ۱۰- متمم قانون اساسی مشروطه: اسناد حقوقی (۱)

- شماره ۱۱- قوانین انتخابات: اسناد حقوقی (۲)- نظام‌نامه و قوانین انتخابات مجالس شورای ملی و سنا
- شماره ۱۲- اسناد قطعنامه: اسناد منتشر نشده از پذیرش قطعنامه ۵۹۸ و پایان جنگ
- شماره ۱۳- اسناد مطبوعات: قوانین، مطبوعات، دستور به جراید و اسناد توقیف روزنامه‌ها
- شماره ۱۴- عزاداری محرم: اسنادی از ممنوعیت عزاداری محرم در دوره پهلوی
- شماره ۱۵- اسرار «گاو»: اسناد ساخت و اکران فیلم داریوش مهرجویی
- شماره ۱۶- ایران در اشغال: اسنادی از اشغال ایران در شهریور ۱۳۲۰ توسط متفقین
- شماره ۱۷- خسارات متفقین به ایران: اسناد دوره اشغال ایران در جنگ دوم جهانی
- شماره ۱۸- راه‌آهن در ایران: اسناد احداث راه‌آهن سراسری
- شماره ۱۹- اینجا تهران است: آلبوم عکس‌های محمود پاکزاد از تهران

